

Vytis NIVINSKAS

Lietuvos muzikos ir teatro
akademija

Kontraboso solo improvizaciniai albumai: naujo žanro susiformavimas

REIKŠMINIAI

ŽODŽIAI:

kontrabosas,
solo atlikimas be
akompanimento,
improvizacija,
muzikos albumas.

ANOTACIJA. Straipsnyje aptariamas kontraboso solo improvizacinių albumų reiškinys pasauliniame kontekste. Apžvelgiama improvizuojančių solo kontraboso atlikėjų veikla, įamžinta įvairiuose muzikos albumų formatuose per pastaruosius penkiasdešimt metų. Straipsnio autorius pateikia savo improvizacinių kontraboso solo albumų skirstymą pagal sandarą ir stilių, nagrinėja termino reikšmę bei aptaria palankias muzikines aplinkybes, padėjusias atsirasti ir susiformuoti improvizuojančių kontraboso solo atlikėjų reiškiniui. Išskirtinis dėmesys skiriamas šio žanro pradininkui kontrabosistui Barre'ui Phillipsui, taip pat apžvelgiami laiko, vietos ir garso estetikos veiksniai, nulėmę improvizuojančių kontraboso atlikėjų solinių įrašų be akompanimento atsiradimą ir augimą. Kūrybiškai brandūs, meistriškai atlikti, novatoriški ir gausūs improvizuojančios kontraboso atlikėjų bendruomenės solo įrašai liudija susiformavusį naują žanrą.

Terminas

Kontraboso solo improvizacijų terminas tikrai turėtų sukelti ne vieną asociaciją. Pabandykime apžvelgti keturias ir paaiškinti skirtingas jų reikšmes:

1. Žinoma, kad nuo baroko muzikos laikų ryškūs ir novatoriški kontraboso atlikėjai bei vėlesni XVIII ir XIX a. gyvenę šio instrumento virtuozei Domenico Dragonetti¹ ir Giovanni Bottesini² daug improvizuodavo. Jų solinių improvizacijų procese gimdavo nauji kūriniai bei nauji atlikimo kontrabosu būdai.
2. Kontraboso solinės improvizacijos yra neatsiejamos nuo tradicinių XX a. džiaz muzikos stilių. Džiaz muzikos kontekste beveik kiekvienas instrumentalistas

- 1 Domenico Dragonetti (1763–1846) – italų kontraboso virtuozei ir kompozitorius, vėliau persikėlęs į Londoną. Žr. Domenico (Carlo Maria) Dragonetti. *Grove Music Online*, 2001, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.08130>>. [Žiūrėta 2020 11 28].
- 2 Giovanni Bottesini (1821–1889) – italų kontraboso virtuozei, dirigentas ir kompozitorius. Žr. Giovanni Bottesini. *Grove Music Online*, 2001, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.03691>>. [Žiūrėta 2020 11 28].

ansamblyje gauna proga „pasireikšti“ ir improvizuoja. Ne išimtis ir kontraboso atlikėjų improvizacijos džiazio kūrinių metu.

3. Solo improvizacijos arba solinis pasirodymas siejasi su koncertiniu kontraboso solisto pasirodymu, kai programos pagrindą sudaro kontrabosu atliekamos melodijos ar improvizacijos su akompanimentu. Visas pasirodymo akcentas sutelkiamas ties kontraboso solistu ir virtuoziniais kontraboso kūrinių.
4. Kontraboso solo improvizacijos vieno atlikėjo pasirodyme arba įrašė be akompanimento, kai visą scenos arba įrašo muziką kuria vienas žmogus. Tai solo kontraboso atlikėjai, kurių pasirodymo pagrindas yra improvizacija. Improvizuojama tam tikrų temų, motyvų ar dermių pagrindu, tam tikros kompozicijos ribose arba tiesiog visą kūrinių paverčiant viena didžiule, spontaniška, niekada daugiau nebeprisikartosiančia improvizacija. Tokius kontraboso improvizatorius čia ir aptarsime.

Improvizacinio solo kontraboso žanro pradžia

Kontraboso solo improvizacinis pasirodymas gali būti vadinamas muzikos žanru. Jo gimimu laikomas amerikiečių džiazio ir avangardinės muzikos kontrabosisto, vėliau persikėlusio į Europą, Barre'io Phillipso³ muzikos albumas *Journal Violone*⁴, įrašytas 1968 m. rudenį vienoje iš Londono bažnyčių ir pirmą kartą išleistas JAV 1969 metais. *Journal Violone* albumo turinį sudarė dvi ilgos, spontaniškos, kontrastingos improvizuotos dalys, atliktos tik solo kontrabosu. Kiek vėliau tais pačiais metais šis albumas, tik jau kitu pavadinimu – *Unaccompanied Barre*, pasirodė Britanijoje ir pagaliau 1970 m. tas pats įrašas buvo išleistas Prancūzijoje *Basse Barre* pavadinimu. Šio albumo leidybos geografija yra tiesiogiai susijusi su Phillipso gyvenamosios vietos pokyčiais. Užaugęs ir pradėjęs savo karjerą San Franciske (Kalifornija), 1960-aisiais Phillipsas susidomėjo šiuolaikine avangardine muzika ir džiazu bei persikėlė į Niujorką. 1967 m. dėl kūrybinių projektų apsigyveno Londone, kur įrašė dabar jau legendinį pirmąjį kontraboso solo improvizacijų albumą, o nuo 1970-ųjų jis sėkmingai įsikūrė Pietų Prancūzijoje, kur ir gyvena iki šių dienų.

- 3 Barre'is Phillipsas (g. 1934) – amerikiečių kontrabosistas ir kompozitorius, improvizacinio solo kontraboso žanro pradininkas. Žr. Barre Phillips. *Grove Music Online*, 2002, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J353600>>. [Žiūrėta 2020 11 27].
- 4 *Journal Violone* yra pirmasis Phillipso solo albumas ir viso improvizacinio solo kontraboso žanro pradžia, prieiga per internetą: <<https://www.discogs.com/Barre-Phillips-Journal-Violone/release/2156906>>. [Žiūrėta 2020 12 06].

Phillipso albumas *Journal Violone* tapo ne tik pirmuoju šio žanro albumu, bet ir kūrybiniu impulsu ne vienai improvizuojančių kontrabosistų kartai. Per pastarąjį pusę amžiaus nuo žanro pradžios daugiau negu 100 kontrabosistų visame pasaulyje ryžosi improvizaciniam solo įrašui. Sukurti visą vien kontraboso muzikos albumą be jokio akompanavimo yra didelis iššūkis kiekvienam, netgi meistriškai šį instrumentą valdančiam muzikantui, todėl tam ryžtasi tik nedidelė improvizuojančių kontrabosistų bendruomenės dalis. Viena yra atlikti ar suimprovizuoti koncerto arba įrašo metu vieną kontraboso solo kūrinių bendrame muzikos kontekste ir visai kas kita – atlikti visą tokių kūrinių koncertą arba maždaug vienos valandos įrašą.

Palankios aplinkybės

Kodėl toks albumas atsirado būtent 7-ojo dešimtmečio pabaigoje ir kas lėmė naujo žanro proveržį? Reikia pažymėti, kad šiam albumui atsirasti buvo svarbios mažiausiai penkios palankios muzikinės aplinkybės, susiformavusios XX a. antrojoje pusėje:

1. Džiazo įtaka – dėl džiazmenų ir kūrybingų kontraboso atlikėjų (Charleso Mingaus⁵, Scotta LaFaro⁶, Oscaro Pettifordo⁷, Charlie'io Haden⁸ ir kt.) meistrystės XX a. antrojoje pusėje suklestėjus džiazo muzikai, kontrabosas vis dažniau naudojamas ansambliuose kaip išraiškingas instrumentas, o patys kontraboso atlikėjai neretai tampa ansamblių lyderiais.
2. XX a. 7-ajame dešimtmetyje išryškėjo nauji eksperimentiniai džiazo stiliai (*free jazz*, *hard bop*, *fusion*), ir tai buvo puikus metas dar vienam kūrybiniam žanrui atsirasti.

5 Charlesas Mingus (1922–1979) – amerikiečių džiazo kontrabosistas, pianistas, grupių lyderis ir kompozitorius, peržengęs stilistines ribas ir įtvirtinęs savitą stilių. Žr. Charles Mingus. *Grove Music Online*, 2014, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.A2257680>>. [Žiūrėta 2020 11 27].

6 Scottas LaFaro (1936–1961) – amerikiečių džiazo kontrabosistas ir kompozitorius, išgarsėjęs virtuozišku atlikimu. Jis vienas pirmųjų naudojo kontrapunkto ir kolektyvinės improvizacijos idėjas džiazo trio kontekste kartu su pianistu Billu Evansu ir būgnininku Paulu Motianu. Žr. Scott La Faro. *Grove Music Online*, 2015, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.A2275961>>. [Žiūrėta 2020 11 27].

7 Oscaras Pettifordas (1922–1960) – amerikiečių džiazo kontrabosistas, violončelininkas, ansamblių lyderis ir vienas ankstyvųjų bebopo eros solistų. Žr. Oscar Pettiford. *Grove Music Online*, 2015, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.A2276263>>. [Žiūrėta 2020 11 27].

8 Charlie'is Hadenas (1937–2014) – amerikiečių džiazo kontrabosistas, kompozitorius ir daugelio kamerinių kolektyvų bei netradicinio „Liberation Music Orchestra“ bigbendo įkūrėjas / lyderis. Žr. Charlie [Charles Edward] Haden. *Grove Music Online*, 2012, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.A2228358>>. [Žiūrėta 2020 11 27].

3. Šiuolaikiniai akademiniai kompozitoriai (Paulis Hindemithas⁹, Johnas Cage'as¹⁰, Nicosas Skalkotas¹¹, Eduardas Tubinas¹², Larsas-Erikas Larssonas¹³, Guntheris Schulleris¹⁴, Hansas Werneris Henze'ė¹⁵, Frankas Proto¹⁶ ir kt.) XX a. antrojoje pusėje iš naujo atrado kontrabosą ir dedikavo jam savo kūrinius.
4. 1960-ųjų pradžioje atsirado ryškūs kontraboso solistai ir virtuozai (Gary'is Karras¹⁷, François Rabbathas¹⁸, Bertramas Turetzky'is¹⁹ ir kt.), kurie vykdė ne tik koncertinę, bet ir švietimo / pedagoginę veiklą. Kontraboso solo improvizaciniams įrašams atsirasti ypač svarbūs buvo du asmenys – amerikiečių kontrabosistas, pedagogas Turetzky'is, 1964 m. įrašęs pirmąjį kontraboso solo šiuolaikinės eksperimentinės muzikos albumą *In a Recital of New Music*²⁰ (pusė šio albumo kūrinių buvo be akompanimento) bei sirų kilmės prancūzas Rabbathas, kontrabosistas, kompozitorius ir mokytojas, dar 1963 m. Paryžiuje įrašęs solinį kontraboso avangardinio džiaz albumą *The Sound of a Bass*²¹, kuriame jis virtuosiškai atlieka savo kompozicijas, o jam akomponuoja tik būgnininkas Armandas Molinetti. Abu šiuos kontraboso virtuosus taip pat galime laikyti vienais iš pirmųjų šio instrumento atlikėjų (kartu su Mingusu), peržengusių stilistines ribas.
5. Du svarbūs techniniai veiksniai, dėl kurių kontrabosas tiesiogine prasme tapo skambesnis ir geriau girdimas, buvo plieninės stygos ir nauji instrumento įgarsinimo būdai. XX a. viduryje atsiradusios plieninės kontraboso stygos palaipsniui išpopuliarėjo ir buvo pranašesnės už žarnines stygas dėl savo skambumo, patvaresnio derinimo ir techninių galimybių atliekant virtuosiškus kūrinius.

9 Paulio Hindemitho (1895–1963) *Sonata kontrabosui* (1949).

10 Johno Cage'o (1912–1992) *Koncerte fortepijonui ir orkestrui* (1958) viena dalis yra *Solo kontrabosui*.

11 Graikų kompozitoriaus Nikoso Skalkotto (1904–1949) *Concerto kontrabosui* (1942).

12 Estų kompozitoriaus Eduardo Tubino (1905–1982) *Concerto kontrabosui* (1948).

13 Švedų kompozitoriaus Larso-Eriko Larsono (1908–1986) *Concertino kontrabosui* (1957).

14 Amerikiečių kompozitoriaus Guntherio Schullerio (1925–2015) *Concerto kontrabosui* (1962).

15 Vokiečių kompozitoriaus Hanso Wernerio Henze'ės (1926–2012) *Concerto kontrabosui* (1966).

16 Amerikiečių kontrabosisto ir kompozitoriaus Franko Proto (g. 1941) *Concerto No. 1 kontrabosui* (1968).

17 Gary'is Karras (g. 1941) – amerikiečių kontraboso virtuosas, pedagogas ir švietėjas. Žr. Gary (Michael) Karr. *Grove Music Online*, 2001, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.14723>>. [Žiūrėta 2020 11 28].

18 François Rabbathas (g. 1931) – sirų kilmės prancūzų kontraboso virtuosas, pedagogas ir kompozitorius.

19 Bertramas Turetzky'is (g. 1933) – amerikiečių kontraboso virtuosas, švietėjas ir kompozitorius.

Žr. Bertram Turetzky. *Grove Music Online*, 2001, <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.28599>>. [Žiūrėta 2020 11 28].

20 Daugiau apie Turetzky'io albumą *In a Recital of New Music*: <<https://www.discogs.com/Bertram-Turetzky-Recital-Of-New-Music/release/3710128>>. [Žiūrėta 2020 12 06].

21 Daugiau apie Rabbatho albumą *The Sound of the Bass*: <<https://www.discogs.com/Fran%C3%A7ois-Rabbath-The-Sound-Of-A-Bass/master/462644>>. [Žiūrėta 2020 12 06].

Kontraboso įgarsinimą papildė nauji būdai – specialūs mikrofonai žemam dažniui ir pjezo elementai, naudojami garsui nutildyti bei pastiprinti.

Albumų sandara

Kontraboso solo improvizacinius albumus pagal sandarą galima skirstyti į *grynuosius* ir *mišriuosius*²². *Grynieji* – soliniai improvizaciniai muzikos albumai, kuriuose skamba tik kontrabosas, įrašytas realiu laiku garso įrašų studijoje arba koncerto metu; naudojamos tik natūralios išraiškos priemonės, atsisakoma bet kokių efektų, įrašų, balso ar kitų instrumentų dalyvavimo. Didesnė dalis šio žanro albumų atitinka *grynojo* atlikimo / įrašo sąvoką, tarp jų ir debiutinis žanro pradininko Phillipso albumas *Journal Violone*.

Mišriuosius albumus galime skirstyti į dvi grupes:

1. *Mišrieji vieno atlikėjo / kūrėjo albumai* – muzikos įrašai, kuriuose dalyvauja tik vienas atlikėjas, tačiau šalia solinio kontraboso realiu laiku arba iš įrašo naudojami kiti instrumentai, efektai, balsas arba įrašyti papildomi kontraboso sluoksniai. Prie tokių albumų reikėtų priskirti abu prancūzo Henrio Texier'io²³ albumus (*Amir*²⁴ ir *Varech*²⁵), kuriuose atlikėjas dar groja fleita, ūdu, bosine gitara, perkusija ir dainuoja. Elektrinių kontrabosų naudojimas, iš jų formuojant daugybę sluoksnių, skamba beveik visuose soliniuose Eberhardo Weberio²⁶ ir Davido Frieseno²⁷ įrašuose. Kai kuriuose albumuose naudojami įrašai arba garsai, pvz., įvairūs traukinių garsai Marko Dresserio²⁸ albume *Invocation*²⁹.

22 Klasifikacija ir sąvokos – autoriaus.

23 Henris Texier'is (g. 1945) – prancūzų kontrabosistas ir grupių lyderis. Žr. Henri Texier. *Grove Music Online*, 2003, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J706700>>. [Žiūrėta 2020 11 28].

24 Apie Texier'io albumą *Amir*: <<https://www.discogs.com/Henri-Textier-Amir/release/723468>>. [Žiūrėta 2020 12 06].

25 Apie Texier'io albumą *Varech*: <<https://www.discogs.com/Henri-Textier-Varech/master/540792>>. [Žiūrėta 2020 12 06].

26 Eberhardas Weberis (g. 1940) – vokiečių bosistas, lyderis ir kompozitorius. Sukūrė penkių stygų elektrinį kontrabosą, kuriuo atliko didesnę dalį savo įrašų. Žr. Eberhard Weber. *Grove Music Online*, 2003, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J477300>>. [Žiūrėta 2020 11 28].

27 Davidas Friesenas (g. 1942) – amerikiečių kontrabosistas ir kompozitorius, naudojęs elektrinį kontrabosą. Žr. David Friesen. *Grove Music Online*, 2003, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J158300>>. [Žiūrėta 2020 11 28].

28 Markas Dresseris (g. 1952) – amerikiečių kontrabosistas ir kompozitorius. Žr. Mark Dresser. *Grove Music Online*, 2003, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J129600>>. [Žiūrėta 2020 11 28].

29 Daugiau apie Dresserio albumą *Invocation*: <<https://www.allmusic.com/album/invocation-mw0000091716>>. [Žiūrėta 2020 12 06].

2. *Mišrieji solinio kontraboso atlikėjo įrašai dalyvaujant kviestiniam svečiui (-iams)* – muzikos įrašai, kurių pagrindas yra solinis improvizuojantis kontraboso atlikėjas, bet dalyje albumo kompozicijų dalyvauja kviestinis (-iai) muzikantas (-ai). Vis dėlto kviestinio muzikanto (-ų) indėlis nėra toks didelis, kad jis taptų viso įrašo bendraautoriumi arba kad albumas galėtų būti pristatomas kaip bendras darbas. Tokių muzikos albumų yra absoliuti mažuma. Vienas ryškiausių yra Gary'io Peacocko³⁰ albumas *December Poems*³¹, kuriame svečio teisėmis dviejuose iš šešių kūrinių dalyvauja saksofonistas Janas Garbarekas, o dar viename kūrinyje sonoristiškai išnaudojamas paties Peacocko įrašytas fortepijonas.

Albumų stiliai

Improvizuojančio kontraboso atlikėjo solinį pasirodymą galime vadinti muzikos žanru, kuriam priklauso beveik šeši šimtai įrašų albumų ir dalis maždaug 100 muzikantų koncertinės / kūrybinės veiklos per penkiasdešimt šio žanro gyvavimo metų. Plačioje šio žanro muzikos skalėje tarp gausybės improvizacinio solo kontraboso albumų pavyzdžių pabandykime išskirti tam tikrus stilius³²:

1. *Laisvasis improvizacinis stilius* – muzika, kuri daugiausia remiasi spontaniška improvizacija. Kartais ši muzika grindžiama jau anksčiau sukomponuotais motyvais, melodijomis ar harmonija, bet tai sudaro tik mažą jos dalį. Akcentuojamas improvizacijos grožis, jos natūrali tėkmė, nenuspėjamumas ir momentinė kompozicija, gimstanti iš atlikėjo-kūrėjo improvizacijos. Tarp šio stiliaus atstovų visų pirma reikėtų paminėti šio žanro pradininką – amerikiečių kontrabosistą Phillipsą. Charakteringi pavyzdžiai taip pat yra prancūzų kontrabosistės Joëlle Leandre³³ albumas *No Comment*³⁴ ir vokiečių laisvosios improvizacijos kontrabosisto Peterio Kowaldo³⁵ albumas *Was Da Ist*³⁶ bei daugelis kitų šių atlikėjų įrašų.

30 Gary'is Peacockas (1935–2020) – amerikiečių kontrabosistas ir kompozitorius, ilgametis Keith Jarrett trio narys. Žr. Gary Peacock. *Grove Music Online*, 2015, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.A2276244>>. [Žiūrėta 2020 11 28].

31 Daugiau apie Peacocko *December Poems*: <<https://www.discogs.com/Gary-Peacock-December-Poems/release/1242647>>. [Žiūrėta 2020 12 06].

32 Stilių klasifikacija straipsnio autoriaus.

33 Joëlle Leandre (g. 1951) – prancūzų kontraboso atlikėja ir improvizatorė, įrašiusi net 7 improvizacinius solo kontraboso albumus. Žr. Joëlle Léandre. *Grove Music Online*, 2003, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J620800>>. [Žiūrėta 2020 11 28].

34 Daugiau apie Leandre albumą *No Comment*: <<https://www.discogs.com/Jo%C3%ABlle-L%C3%A9andre-No-Comment/release/3409177>>. [Žiūrėta 2020 12 06].

35 Peteris Kowaldas (1944–2002) – vokiečių kontrabosistas, improvizatorius ir laisvojo džiazo atlikėjas. Žr. Peter Kowald. *Grove Music Online*, 2003; <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J251600>>. [Žiūrėta 2020 12 03].

36 Daugiau apie Kowaldo albumą *Was Da Ist*: <<https://www.discogs.com/Peter-Kowald-Was-Da-Ist/release/1308550>>. [Žiūrėta 2020 12 06].

2. *Kompozicinis stilius su improvizacija* – muzika, kurios pagrindas yra aiški kompozicija ir struktūra, tačiau atlikėjas pasilieka didelę erdvę improvizacijai ir yra atviras kompozicijos vystymui ar keitimui. Šio stiliaus atlikėjai, prieš žengdami į sceną ar įrašų studiją, visada turi aiškią ir konkrečią pradinę idėją, tačiau yra atviri jos vystymui ir pokyčiams kūrinio eigoje. Šiems atlikėjams improvizacija yra labai svarbi esminė kompozicijos vystymo dalis. Tarp gausybės atlikėjų išskirsime švedą Andersą Jorminą³⁷ ir debiutinį albumą *Alone*³⁸.
3. *Džiazinis stilius su improvizacija* remiasi aiškia džiazo ar jam giminingos muzikos tradicija su esminiu šio stiliaus komponentu – improvizacija. Šių atlikėjų pasirodymuose / įrašuose vyrauja džiazo muzikos kalba, pačių atlikėjų arba kitų autorių temos, dažnai – kontrabosui aranžuoti džiazo standartai, kurių harmonijos / melodijos pagrindu yra improvizuojama. Atliekamos kompozicijos grindžiamos džiazo stiliais, bliuzu ar populiariąja muzika. Charakteringas šio stiliaus pavyzdys yra Dave’io Hollando³⁹ albumas *Ones all*⁴⁰.
4. *Šiuolaikinės akademinės muzikos improvizacinis stilius* – muzika, įsodrinta aiškia akademinės muzikos tradicija, bet galima ir kitų muzikos stilių įtaka. Kompozicija yra aiški ir vyraujanti atlikimo dalis, tačiau joje gausu improvizacinių epizodų, skirtų atlikėjų fantazijai ir meistriškumui pasireikšti. Britas Barry’is Guy⁴¹ – virtuoziškas atlikėjas, paveiktas baroko ir improvizacinės muzikos, puikiai reprezentuoja šį stilių.
5. *World muzikos improvizuotas stilius* – konkretaus folkloro muzikos pripildyta muzika arba ryškiai paveikta tam tikro liaudies ar etninės grupės folkloro. Šio stiliaus muzikantai kuria ir atlieka savo kūrinius veikiami *world* muzikos arba savaip aranžuoja folklorą bei improvizuoja remdamiesi šiais kūriniais. Charak-

37 Andersas Jorminas (g. 1957) – švedų kontrabosistas, kompozitorius, įvairių kamerinių grupių įkūrėjas / lyderis, pedagogas. Žr. Anders Jormin. *Grove Music Online*, 2003, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J609000>>. [Žiūrėta 2020 11 28].

38 Daugiau apie Jormino albumą *Alone*: <<https://www.discogs.com/Anders-Jormin-Alone/release/2982968>>. [Žiūrėta 2020 12 06].

39 Dave’is Hollandas (g. 1946) – anglų džiazo kontrabosistas, kompozitorius, kolektyvų lyderis, bosinės gitaros ir violončelės atlikėjas. Žr. Dave [David] Holland. *Grove Music Online*, 2012, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.A2228493>>. [Žiūrėta 2020 11 28].

40 Daugiau apie Hollando albumą *Ones All*: <<https://www.discogs.com/Dave-Holland-Ones-All/release/5358928>>. [Žiūrėta 2020 12 06].

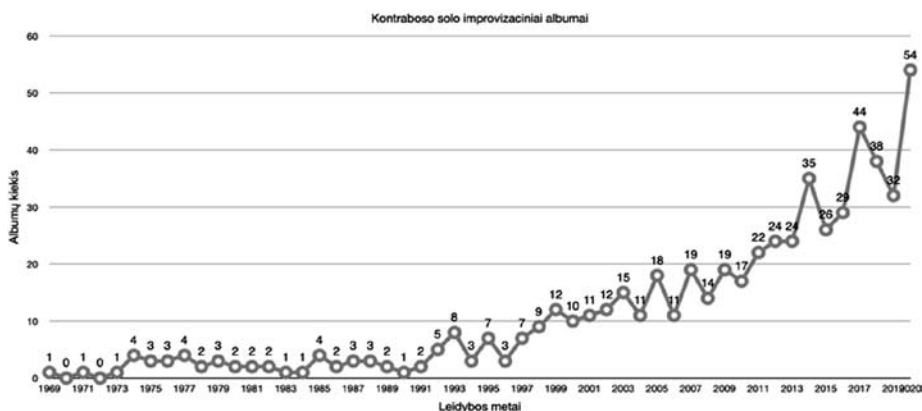
41 Barry’is Guy (g. 1947) – anglų kompozitorius ir kontraboso virtuozas. Žr. Barry (John) Guy. *Grove Music Online*, 2001; prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.12061>>. [Žiūrėta 2020 11 28].

teringas šio stiliaus atstovas yra šiuolaikiniu kontraboso Paganiniu vadinamas prancūzas Renaud Garcia-Fonsas⁴².

Reikėtų pažymėti, kad toks kontraboso solo improvizacinių albumų klasifikavimas pagal stilius yra sąlyginis. Dažnai atlikėjo albumas nėra tik vieno stiliaus, tad nubrėžti ribą, kur baigiasi vienas ir prasideda kitas stilius, neįmanoma. Vis dėlto tam tikros stilistinės tendencijos ir muzikinės kryptys, kurias čia išskyrėme, egzistuoja.

Kontraboso solo improvizacijos iš laiko ir vietos perspektyvos

Laikas. Visa šios muzikos albumų gama užima maždaug pusę amžiaus – nuo 1969 iki 2020 metų. Per šį laikotarpį pavyko užfiksuoti beveik šešis šimtus kontraboso solo improvizacinių muzikos albumų (589), tačiau, tikėtina, kad vienas ar kitas albumas liko nepastebėtas ar tiesiog per anksti užmirštas, o gal dar neišgirstas, todėl paklaida tikrai yra galima. Tokius albumus įrašė maždaug 100 kontraboso atlikėjų visame pasaulyje. Nors žanro pradininkas Phillipsas debiutinį įrašą atliko dar 1968 m. (1969 m. išleistas kaip *Journal Violone* albumas), pirmais dviem žanro gyvavimo dešimtmečiais tokie kontraboso solo improvizaciniai albumai buvo labai reti, tačiau iki XX a. pabaigos jau buvo įrašyti bei išleisti 99 tokio pobūdžio įrašai. Tikrą pagreitį kontraboso solo improvizacijos įgijo XXI a. pradžioje. Dvidešimt šio amžiaus metų pasauliui padovanojo beveik penkis kartus daugiau improvizacinių kontraboso albumų nei per visą XX amžių. Rekordiniais tokių albumų leidybos metais tapo 2020-ieji, „atnešę“ 54 naujus improvizacinio solinio kontraboso įrašus (žr. diagramą).

42 Renaud Garcia-Fonsas (g. 1962) – prancūzų kontraboso virtuozas ir kompozitorius, kurio beveik visai kūrybai turėjo įtakos Artimųjų Rytų muzika.

Vieta. Absoliuti dauguma tokių albumų buvo įrašyta / išleista Europos ir Šiaurės Amerikos žemynuose. Jeigu pirmuosius penkerius metus šis reiškinys vyko tik Europoje, tai nuo 1974 m. tokie albumai atsirado Japonijoje, o XX a. pabaigoje iniciatyvą perėmė improvizuojantys amerikiečių solo kontrabosistai arba įrašų studijos ir kompanijos anapus Atlanto. Daugiausia improvizuojančių solo kontraboso atlikėjų darbų, maždaug trečdalis, buvo įrašyta JAV, Europoje dominavo Prancūzija ir Vokietija, prie šio proceso taip pat prisidėjo Italija, Norvegija, Švedija, Danija, Japonija, Kanada ir Britanija. Iš viso šiame sąrašė 34 šalys, tarp jų ir Lietuva. Trys britų kontrabosisto Barry'io Guy albumai buvo įrašyti Lietuvoje: du – Šv. Kotrynos bažnyčioje ir vienas – *Improdimensijos* metu MAMA studijoje Vilniuje.

Albumų įrašų aplinkybės: vietos ir garso estetika

Šio žanro albumų atsiradimo aplinkybės buvo skirtingos, tačiau vienoje pusėje stovėjo kūrybingi, improvizuojantys, novatoriški ir drąsūs kontraboso muzikai, o kitoje pusėje – entuziastingi garso įrašų techniniai meistrai bei garso gurmanai, mėgstantys tokio žanro muziką bei padedantys ją išgirsti kitiems.

Pagal išleistų albumų gausą galima išskirti šias įrašų leidybos kompanijas: ECM (11 albumų), „Acoustic Records“ (11), „Creative Sources“ (9), „Kadima Collective“ (7), „Setola Di Maiale“ (7), „NoBusiness Records“ (5), FMP (5), „IEL Records“ (4), „Émouvance“ (3), „Enja“ (3), „Maya Recordings“ (3). Maždaug penktadalis visų improvizacinių kontraboso solo albumų buvo išleisti pačių atlikėjų iniciatyva ir lėšomis, be leidybos kompanijų.

Sąrašo viršuje esanti ECM kompanija yra ne tik svarbiausia improvizacinio solo kontraboso atlikėjų įrašų leidėja, bet ir, ko gero, didžiausia Europoje džiazio ir šiuolaikinės akademinės muzikos įrašų platintoja. Įdomu, kad ECM įrašų kompanija, kaip ir improvizuojančio solo kontraboso žanras, atsirado panašiu metu. Ji įsikūrė 1960 m. pabaigoje Miunchene (tuometinėje Vakarų Vokietijoje). Garso įrašų leidybos firmos įkūrėjas ir siela Manfredas Eicheris savo kompaniją pavadino ECM – *Editions of Contemporary Music* (šiuolaikinės muzikos leidiniai). ECM rūpinasi džiazio, šiuolaikinės akademinės ir *world* muzikos leidyba, akcentuodama poetinį kamerinės muzikos pradą. Šios kompanijos leidžiamų muzikos atlikėjų ir grupių geografija itin plati, o garso estetika šiai garso įrašų ir leidybos kompanijai yra labai svarbi. Anot ECM vadovo Eicherio, „svarbu yra ne natos, bet mintis ir idėja už jų“. Kompanijoje rūpinamasi precizišku įgarsinimu įrašų metu ir santykinai dideliu „reverio“ kiekiu, jeigu garso įrašo vietoje natūraliai nesusiformuoja aidinti akustika. Todėl visi solinio improvizuojančio kontraboso įrašų albumai,

leisti ECM kompanijos, skamba poetiškai, aiškiai, su didele erdve sklindantiems garsams ir ištobulintu bendru skambesiu, o vizualiai yra labai estetiški ir patrauklūs, su ryškiu minimalizmo prieskoniu.

Reikėtų pažymėti, kad Lietuvoje įsteigta „NoBusiness Records“ leidybos kompanija taip pat yra išleidusi 5 improvizacinio solo kontraboso atlikėjų albumus – po vieną amerikiečių kontraboso guru Dresserio (*Modicana*⁴³) ir jo kolegos Joe Morriso (*Sensor*⁴⁴) bei tris britų virtuozo Guy'aus (*Sinner Rather than Saints*⁴⁵, *Five Fizzles for Samuel Beckett*⁴⁶ ir *Irvin's Comet*⁴⁷) kūrybinius darbus.

Iš gausybės garso įrašų studijų nėra vienos ar kelių dominuojančių, kuriose buvo išpildomi kūrybiniai improvizuojančių solo kontrabosistų sumanymai. Galėtume išskirti „La Buissonne“ studiją (5 įrašai) pietvakarių Prancūzijoje, taip pat „Tonstudio Bauer“ (4) Liudvigsburge (Vokietija) ir „Talent“ studiją (4) Osle (Norvegija). Maždaug keturiasdešimt kontraboso improvizacinių solo albumų buvo įrašyta gyvų koncertų metu.

Atlikėjai

Amerikietis Phillipsas, didesnę gyvenimo dalį praleidęs Europoje, yra ne tik improvizacinio kontraboso solo žanro pradininkas, bet ir vienas produktyviausių atlikėjų (įrašė 8 solinius albumus).

Kitas svarbus šio žanro atstovas yra japonų kontraboso atlikėjas Motoharu Yoshizawa⁴⁸, pirmasis pradėjęs improvizacinio solo kontraboso pasirodymus už Europos ribų ir nuo 1974 m. įrašęs 6 improvizacinio solinio kontraboso albumus.

Prie šio žanro puoselėjimo ir vystymo svariai prisidėjo net 7 solo albumus įrašiusi prancūzų kontrabosistė Joëlle Leandre – ryškaus laisvojo improvizacinio stiliaus muzikantė, besimėgaujanti spontanišku grojimu ir didžiule improvizacine laisve. Jos bekompromisis grynas atlikimas ne kartą džiugino tokios muzikos mylėtojus ir Lietuvoje.

43 Daugiau apie Dresserio albumą *Modicana*: <<https://www.discogs.com/Mark-Dresser-Modicana/release/10868728>>. [Žiūrėta 2020 12 06].

44 Daugiau apie Morriso albumą *Sensor*: <<https://www.discogs.com/fr/Joe-Morris-Sensor/release/2618135>>. [Žiūrėta 2020 12 05].

45 Daugiau apie Guy albumą *Sinners Rather than Saints*: <<https://www.discogs.com/Barry-Guy-Solo-Duo-With-Mats-Gustafsson-Sinners-Rather-Than-Saints/release/2009786>>. [Žiūrėta 2020 12 06].

46 Daugiau apie Guy albumą *Five Fizzles For Samuel Beckett*: <<https://www.discogs.com/Barry-Guy-Five-Fizzles-For-Samuel-Beckett/release/6378037>>. [Žiūrėta 2020 12 06].

47 Daugiau apie Guy albumą *Irvin's Comet*: <<https://www.discogs.com/Barry-Guy-Irvins-Comet/release/16297877>>. [Žiūrėta 2020 12 07].

48 Motoharu Yoshizawa (1931–1998) – japonų kontraboso atlikėjas. Žr. Motoharu Yoshizawa. *Grove Music Online*, 2003, prieiga per internetą: <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J732400>>. [Žiūrėta 2020 12 07].

Kitas ryškus ir ne mažiau produktyvus kontraboso solo atlikėjas Peteris Kowaldas – tikras improvizatorius ir laisvojo džiaz meistras iš Vokietijos – savo sąskaitoje irgi turi 7 solo albumus, tačiau, deja, didesnė dalis jų buvo išleista jau po autoriaus mirties.

Dar vienas svarbus šio žanro kūrėjas ir muzikantas kontraboso guru britas Barry'is Guy balansuoja tarp mažiausiai dviejų – kompozicinio ir šiuolaikinės akademinės muzikos – improvizacinių stilių, nors puikiausiai galėtų reprezentuoti ir laisvąjį improvizacinį atlikimą. Šis kūrybingas muzikantas, irgi ne kartą koncertavęs Lietuvoje, įrašė 7 tokio pobūdžio albumus. Įdomu, kad Guy kartu su žmona smuikininke Maya Homburger ne tik atlieka baroko ir improvizacinę muziką, bet yra įkūręs ir įrašų kompaniją „Maya Recordings“, kurios leidybiniame sąrašė yra keletas kontraboso solinių albumų.

Be jau išvardytų atlikėjų, būtų galima paminėti dar daug ryškių, unikalių ir kūrybiškai brandžių kontraboso atlikėjų, prisidėjusių prie šio eksperimentinio proceso, tačiau apsiribosime tik vienu pavyzdžiu. Jaunas lenkų kilmės Danijoje gyvenantis kontraboso atlikėjas, kompozitorius ir improvizatorius Tomas Jacobsonas⁴⁹ 2017 m. įgyvendino savo sumanytą eksperimentą – kiekvieną mėnesį Kopenhagos Koncertkirkene, pirmoje privačioje koncertinėje bažnyčioje Danijoje, surengdavo solinį improvizacinį kontraboso pasirodymą, kurį įrašydavo bei išleisdavo vinilinės plokštelės pavidalu savo įkurtoje įrašų kompanijoje „Gotta Let It Out“ 25 egzempliorių tiražu. Eksperimento rezultatas – 12 improvizacinio solo kontraboso muzikos albumų *Solos No. 1–12*⁵⁰, išleistų 2017 m. ir 2018 m. pradžioje.

Išvados

1969 m. pradėjęs formuotis įdomus improvizacinio kontraboso reiškinys, kai centruojamasi ties soliniu pasirodymu be akompanimento, bent jau didesnę pasirodymo dalį, tapo ryškia, išskirtiniais ir gausiais įrašų pavyzdžiais įamžinta muzikine kryptimi, kurią pelnytai galime vadinti naujuoju kontraboso ir improvizacinės muzikos žanru.

Šio žanro atsiradimą ir susiformavimą XX a. 7-ajame dešimtmetyje lėmė penkios palankios muzikinės aplinkybės: džiaz kontraboso atlikėjų įtaka, naujų džiaz stilių atsiradimas, šiuolaikinių akademinių kompozitorių atgimęs susidomėjimas ir nauji kūriniai kontrabosui, tuometinių solistų / virtuozų įtaka bei du techniniai veiksniai (plieninės stygos ir nauji kontraboso įgarsinimo būdai). Gausūs ir kūrybingi įvairių kontraboso

49 Tomas Jacobsonas – kontraboso atlikėjas, kompozitorius ir improvizatorius. Žr.: <<http://www.tomo-jacobson.com/>>. [Žiūrėta 2020 12 03].

50 Daugiau apie Jacobsono albumą *Solo No. 1*: <<https://www.discogs.com/Tomo-Jacobson-Solo-No-1/release/10044582>>. [Žiūrėta 2020 12 06].

solo atlikėjų įrašai (žr. chronologinę diagramą) liudija augantį kontraboso kaip solinio instrumento statusą ir vis didesnę susidomėjimą juo ne vien kaip akomponuojančiu ansamblio / orkestro instrumentu, – visa tai leidžia meistriškiems ir sumaniems kontrabosistams (-ėms) mėgautis solisto ypatumais. Improvizacinio solo kontraboso albumų suskirstymas pagal sandarą ir muzikos stilius padeda atlikti konkretesnę ir išsamesnę jų analizę; albumų įrašymo ir išleidimo vietų bei leidybos kompanijų palyginimas atskleidžia vyraujančias Šiaurės Amerikos ir Europos konkrečių kontraboso atlikėjų bei įrašų kompanijų tendencijas.

Improvizacinio solo kontraboso pasirodymas yra maksimalios koncentracijos, aukščiausios grojimo technikos ir išskirtinio kūrybiškumo procesas, lėmęs naują atlikimo techniką, novatoriškus kompozicinius principus ir iki šiol nenaudotus šio instrumento garso išgavimo būdus.

*Įteikta 2020 10 29
Priimta 2020 12 14*

LITERATŪRA

- Brun, Paul. *A New History of the Double Bass*. Paul Brun productions, 2000.
 Kirchner, Bill (ed.). *The Oxford Companion to Jazz*. Oxford University Press, 2000.
 Morton, Brian; Cook, Richard. *The Penguin Jazz Guide: The history of the Music in the 1001 best albums*. Penguin Books, 2010.
 Stephans, Michael. *Experiencing Jazz: A listener's Companion*. Rowman & Littlefield, 2013.

ŠALTINIAI

- Grove Music Online*, internetinė duomenų bazė, www.oxfordmusiconline.com:
 Baumgartner, Michael, Holland, Dave [David], 2012, Grove Music Online, <https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.A2228493> [žiūrėta 2020 11 28].
 Brockman, William S., Kernfeld, Barry, Friesen, David, 2003, Grove Music Online, <https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J158300> [žiūrėta 2020 11 28].
 Chevan, David, LaFaro, Scott, 2015, Grove Music Online, <https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.A2275961> [žiūrėta 2020 11 27].
 Gilbert, Mark, Jormin, Anders (Bertil Mikael), 2003, Grove Music Online, <https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J609000> [žiūrėta 2020 11 28].
 Heffley, Mike, Haden, Charlie [Charles Edward], 2012, Grove Music Online, <https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.A2228358> [žiūrėta 2020 11 27].
 Huesmann, Günther, red. Kernfeld, Barry, Weber, Eberhard, 2003, Grove Music Online, <https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J477300> [žiūrėta 2020 11 28].
 Iannapolo, Robert J., Adams, Simon, Kowald, Peter, 2003, Grove Music Online, <https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J251600> [žiūrėta 2020 12 03].

- Kennedy, Gary W., Léandre, Joëlle, 2003, Grove Music Online, <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J620800>> [žiūrėta 2020 11 28].
- Kennedy, Gary W., Texier, Henri, 2003, Grove Music Online, <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J706700>> [žiūrėta 2020 11 28].
- Kernfeld, Barry, Dresser, Mark, 2003, Grove Music Online, <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J129600>> [žiūrėta 2020 11 28].
- Long, Barry, Peacock, Gary, 2015, Grove Music Online, <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.A2276244>> [žiūrėta 2020 11 28].
- Miller, Malcolm, Guy, Barry (John), 2001, Grove Music Online, <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.12061>> [žiūrėta 2020 11 28].
- Palmer, Fiona M., Dragonetti, Domenico (Carlo Maria), 2001, Grove Music Online, <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.08130>> [žiūrėta 2020 11 28].
- Robinson, J. Bradford, Pettiford, Oscar, 2015, Grove Music Online, <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.A2276263>> [žiūrėta 2020 11 27].
- Rosen, Jerome, Turetzky, Bertram, 2001, Grove Music Online, <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.28599>> [žiūrėta 2020 11 28].
- Schaffmeister, Sebastian, Kontrabass Solo Double Bass, 2012, latest editions: 2020 12 02, <<http://solodoublebass.blogspot.com/2012/04/kontrabass-solo-double-bass.html>> [žiūrėta 2020 12 03].
- Slatford, Rodney, Bottesini, Giovanni, 2001, Grove Music Online, <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.03691>> [žiūrėta 2020 11 28].
- Slatford, Rodney, Shipton, Alyn, Double bass, 2001, Grove Music Online, <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.46437>> [žiūrėta 2020 12 01].
- Slatford, Rodney, Karr, Gary (Michael), 2001, Grove Music Online, <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.14723>> [žiūrėta 2020 11 28].
- Solo bass albums, The Free Jazz Collective, 2007, latest edition: 2018.12.01, <<https://www.freejazz-blog.org/2007/10/solo-bass-albums.html>> [žiūrėta 2020 12 02].
- Sugiyama, Kazunori, Yoshizawa, Motoharu, 2003, Grove Music Online, <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J732400>> [žiūrėta 2020 11 28].
- Unaccompanied Jazz Double Bass Solo Recordings, TalkBass forums, 2018, latest edition: 2020 07 21, <<https://www.talkbass.com/threads/unaccompanied-jazz-double-bass-solo-recordings.1345026/>> [žiūrėta 2020 12 01].
- Voigt, John, Kernfeld, Barry, Phillips, Barre, 2002, Grove Music Online, <<https://doi-org.ezproxy.lmta.lt/10.1093/gmo/9781561592630.article.J353600>> [žiūrėta 2020 11 27].

Solo albums by double bass improvisers: the formation of a new genre

SUMMARY. The genre of improvised solo double bass performance started around half a century ago. Barre Phillips became the inventor of this new genre with his first solo album *Journal Violone* in 1969. Many improvising double bass players followed the idea of improvised solo performance, and over the years they have recorded their music without any accompaniment, in most cases. But, only a small number of improvising bassists have decided to take part in this kind of experiment and challenge. Despite this fact, the total number of improvised double bass solo albums has been steadily increasing, now reaching almost 600.

Having analysed and summarised the data of all improvised solo double bass recordings, a different classification is presented, dividing the albums according to structure and style. The author investigates the term, conducive conditions, and the factors of time, place and sound aesthetics in order to achieve an objective evaluation of improvising bass solo recording process.

KEYWORDS:
contrabass (double bass), solo performance without accompaniment, improvisation, music album.